

ГРИГОРІЙ МИТРОФАНОВИЧ ДВОЙНОС (пам'яті вчителя)

Григорій Митрофанович Двойнос — визначний український паразитолог, доктор біологічних наук, всесвітньо визнаний спеціаліст у галузі систематики та екології нематод та інфузорій, що паразитують у еквід.

Народився Григорій Митрофанович 13 січня 1935 р. у селі Долинське (в ті роки Марієнталь) Сосницького р-ну Чернігівської обл., де жила його баба по матері, і куди його мати з двома дітьми переїхала з Києва під час війни. Після визволення Києва сім'я повертається до міста. У 1952 р. Григорій успішно закінчив середню школу № 95 (нині приватний ліцей «Гранд», що на Жилянській) і вступив на ветеринарний факультет Української сільськогосподарської академії, де у 1957 р. отримав диплом ветеринарного лікаря.

З 1957 р. до 1968 р. Григорій Митрофанович працював у Київському інституті епідеміології, мікробіології і паразитології, спочатку ветеринарним лікарем, а потім завідувачем імунологічного відділу сироваткового виробництва. Під час роботи в імунологічному відділі Г. М. Двойнос вивчав паразитарні інвазії коней-продуцентів імунних сироваток і досліджував вплив паразитів на якість цих препаратів. У 1968 р. для продовження наукової роботи і завершення обробки отриманих результатів, він перейшов до Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України. Спочатку працював молодшим науковим співробітником, а з 1975 р., після захисту кандидатської дисертації на тему «Гельмінти і гельмінтози коней — продуцентів імунних сироваток (матеріали до фауни, систематики і біології стронгілят коней)», був призначений на посаду старшого наукового співробітника. Г. М. Двойнос досліджував вплив ураженості гельмінтами коней-продуцентів на виробництві сироваток Міністерства охорони здоров'я СРСР та працював над програмою відновлення коня Пржевальського і вивченням гельмінтофауни диких копитних. Він активно співпрацював з Міністерством сільського господарства УРСР і брав участь у науковому обґрунтуванні та розробці програм оздоровлення племінних коней від паразитозів та проводив випробування нових протипаразитарних препаратів на кінних заводах України.

У 1990 р. Григорія Митрофановича за конкурсом призначають на посаду завідувача лабораторії прикладної паразитології. В 1993 р. у Всеросійському інституті гельмінтології ім. К. І. Скрябіна (Москва) він захистив докторську дисертацію за спеціальністю «паразитологія» на тему «Стронгіліди домашніх та диких коней».

До найвагоміших наукових здобутків Г. М. Двойноса належать дослідження морфології стронгілід, опис ряду нових таксонів, з'ясування структури угруповань, обґрунтування нової класифікації, висвітлення особливостей філогенезу. Григорій Митрофанович дослідив значення цих нематод в патології хазяїв і розробив ряд профілактичних та лікувальних протигельмінтосних програм. Багато часу він присвятив питанням симбіоценології, зокрема дослідженню інфузорій — коменсалів травного тракту непарнокопитних. Він зібрав найбільшу в Європі колекцію паразитичних червів домашніх та диких еквід.

Дослідження Г. М. Двойноса мають і прикладне значення. Отримані ним наукові дані щодо паразитологічної ситуації в заповідниках і на кінних заводах України, Росії, Казахстану та Монголії лягли в основу рекомендацій і регламентів для ветеринарних спеціалістів. Він був автором і керівником наукової програми з розробки біологічного методу контролю паразитарних хвороб коней та співавтором проекту «ФАУНА» з акліматизації великих копитних у Чорнобильській зоні.

Г. М. Двойнос і сьогодні залишається визнаним у світі авторитетом із систематики та таксономії нематод еквід, про що свідчать численні посилання на його роботи в публікаціях вітчизняних та закордонних колег. Він є автором більш ніж 10 винаходів і раціоналізаторських пропозицій. Оpubлікував понад 100 друкованих робіт, серед яких три монографії, що присвячені фауні, систематиці й екології нематод ряду стронгілід, а саме: «Визначник гельмінтів коней» спільно з В. М. Івашкіним (1984), «Стронгіліди домашніх і диких коней» спільно з В. О. Харченком та «Ілюстрований визначник стронгілід (Strongylidae: Nematoda) паразитів коней, зебр та ослів (Equidae)» у співпраці з Р. Д. Ліхтенфелзом та В. О. Харченком. Остання вийшла англійською мовою у видавництві Elsevier як окремий номер журналу «Veterinary Parasitology» восени 2008 р., вже після його смерті.

Григорій Митрофанович відвідував наукові центри університетів штатів Огайо і Кентуккі, Белтсвільський сільськогосподарський дослідницький центр (США), університет Преторії (ПАР), Датський Центр експериментальної паразитології (Данія). Багато років він плідно співпрацював з Інститутом паразитології ім. В. Стефанського Польської академії наук. Г. М. Двойнос був членом Президії Українського наукового товариства паразитологів, вченим секретарем Товариства паразитологів, членом Всеоюзного товариства гельмінтологів, Всеоюзного товариства протозоологів СРСР та Комісії з розробки наукових основ збереження коня Пржевальського Відділення загальної біології АН СРСР. В його лабораторії завжди було багато студентів, які виконували курсові та дипломні роботи. Четверо з них під його керівництвом захистили кандидатські дисертації.



Григорій Митрофанович як учений і людина був невтомним генератором ідей. Неординарні, інколи такі, що спочатку здавалися абсурдом, вони били з нього через край. Він розробив концепцію впливу стресу або голодування хазяїна на структуру його паразитофауни, йому належить ідея використання біологічного та інтегрованого методів контролю паразитів коней в умовах України, ідея використання диких коней для очищення Чорнобильської зони від радіонуклідів. Деякі з ідей Григорія Митрофановича і нині втілюють у життя його учні та колеги. Він дуже легко сходився з найрізноманітнішими людьми, завжди залишаючи по собі незабутні враження своїми неординарними думками та задоволення від приємної інтелектуальної розмови.

Григорій Митрофанович, як багато інших, обдарованих природою людей, любив поезію, музику. Він сам писав вірші, романси і видавав своїм коштом збірки поетичних творів, пронизаних любов'ю до України, природи і, звичайно, коней.

*Коні, коні мої шерегові,
коні долі моєї сини,
Коні, коні, ви знову зі мною,
коні, коні мої вороні.
Коні рисю над степом промчали
молоді літа понесли...
Дикі коні Асканії-Нова,
степ і пісню мою зберегли.*

Він любив сад. Звідусіль привозив рідкісні саджанці та екзотичне насіння, аби висадити у себе в саду. Тішився кожною квіткою та кожним кущиком.

Григорій Митрофанович був палким уболівальником київського «Динамо» і черговий матч наступного дня обов'язково присіплював аналізувався разом з колегами. Проте найбільшим захопленням у його житті була рибалка. Годинами він міг перегортати свої рибальські снасті й ловив карасів навіть там, де вважалося, що їх і не було, чим викликав неймовірний подив та заздрість інших рибалок.

Боляче писати про нього в минулому часі. Григорій Митрофанович Двойнос помер 1 січня 2008 р. Нам пощастило мати в житті такого Учителя.

В. О. Харченко, Т. А. Кузьміна, К. А. Слівінська

Основні наукові публікації Г. М. Двойноса

- Двойнос Г. М.* Гельминтофауна лошади Пржевальского заповедника Аскания-Нова // Паразиты и паразитозы животных и человека. — Киев : Наук. думка, 1975. — С. 122–126.
- Двойнос Г. М.* Систематика и филогения нематод надсемейства Strongyloidea Weinland, 1858, паразитирующих у лошадиных // Паразиты и паразитозы человека и животных. — Киев : Наук. думка, 1985. — С. 106–114.
- Двойнос Г. М., Балашов Л. С., Самчук Н. Г.* Табунное коневодство и проблема управления экосистемами пастбищ зоны отчуждения Полесья // Лошадь Пржевальского (*Equus przewalskii* Pol. 1881). Проблемы сохранения и возвращения в природу : Материалы VI Международного симпозиума, посвященного 100-летию разведения вида в заповеднике Аскания-Нова // Вестн. зоологии. — 1999. — Отд. вып. 11. — С. 67–71.
- Двойнос Г. М., Тимошенко О. Н., Харченко В. А.* К проблеме формирования симбионтных сообществ у лошадиных // Паразитология в Україні. Вчора, сьогодні, завтра : Матеріали Ювіл. конф. УНТП. — К., 1996 — С. 32–34.
- Двойнос Г. М., Харченко В. А.* Стронгилиды домашних и диких лошадей. — Киев : Наук. думка, 1994. — 234 с.
- Ивашкин В. М., Двойнос Г. М.* Определитель гельминтов лошадей. — Киев : Наук. думка, 1984. — 162 с.
- Кузьміна Т. А., Слівінська К. А., Двойнос Г. М.* Концепція інтегрованого контролю стронгилідозів коней в Україні // Наук. вісник Нац. аграр. ун-ту. — 2006. — 98. — С. 96–99.
- Dvojnos G. M., Kharchenko V. A., Lukanenko T. A., Koval et al.* Perspectives of application of the biological control of strongylids of horses in large horse farms in Ukraine and Russia // 17th International Conference of the World Association for the Advancement of Veterinary Parasitology (WAAVP), 15–19 August 1999. — P. 7–64.
- Dvojnos G. M., Kharchenko V. A.* Classification of Strongylidae (Nematoda: Strongyloidea) of horses // VII International Congress of Parasitology. Bulletin de la société Française de Parasitologie : Paris, 1990. — Vol. 8. — P. 215.
- Dvojnos G. M., Kharchenko V. A.* Morphology and differential diagnostics of parasitic larvae of some Strongylidae (Nematoda) of horses // Angew. Parasitol. — 1990. — 31. — P. 15–28.
- Dvojnos G. M., Kharchenko V. A., Lichtenfels J. R.* *Coronocylus ulambajari* n. sp. (Nematoda: Strongylidae) from horses of Mongolia // J. Parasitology. — 1994. — 80 (2). — P. 312–316.
- Kuzmina T. A., Kharchenko V. A., Starovir A. I., Dvojnos G. M.* Analysis of the strongylid nematodes (Nematoda: Strongylidae) community after deworming of brood horses in Ukraine // Vet. Parasitol. — 2005. — 131. — P. 283–290.
- Lichtenfels J. R., Kharchenko V. A., Dvojnos G. M.* Illustrated identification keys to strongylid parasites (strongylidae: Nematoda) of horses, zebras and asses (Equidae) // Vet Parasitol. — 2008. — 156 (1–2). — P. 4–161.
- Slivinska K., Dvojnos G., Kopyj G.* Helminth fauna of sympatric Przewalski's *Equus przewalskii* Poljakov, 1881 and domestic horses *E. caballus* L. in the Chernobyl exclusion zone, Ukraine // Helminthologia. — 2006. — 43. — P. 27–32.